

Josip Franulić

DON DRAGO LOVRIĆ
(1918-1979)
KAO ŽUPNIK ZASTRAŽIŠĆA I POLJICA
(1951-1971)

*"Samo onaj čovjek koji nađe traženi
smisao bivstvovanja, spreman je
patiti i žrtvovati se radi toga smisla."*

(V. Frankl)

Da se prije 11 godina nije preselio u vječnost, don Drago bi ove godine bio zlatomisnik: slavio bi 50 godina svoje svećeničke službe. Ta je obljetnica ponukala pisca ove studije - inače jednog od njegovih nasljednika - da sustavno prouči svu njegovu 20-godišnju administraciju u župama Zastrazišća i Poljica na otoku Hvaru. Plod je toga rada ovaj prikaz kojim se, u povodu spomenutog jubileja koji Lovrić nije doživio, želi predstaviti javnosti njegov ljudski i svećenički lik.

Don Drago Lovrić rodio se 20. veljače 1918.g. u Mratovu (župa Promina blizu Knina), odakle su i njegovi roditelji: Ivan, žandamerijski narednik vodnik, i Katica rođ. Radas. Osim Draga imali su još dva sina i četiri kćeri. Budući da mu je otac 1937.g. umro (imao je 54 godine), Drago je doprinio velik udio u odgoju i školovanju svoje mlađe braće i sestara. Majka ga je nadživjela i umrla je 1986.g. u dobi od 94 godine.

Pučku školu Drago je polazio u Supetru na Braču, gdje mu je otac tada službovao.¹ Klasičnu gimnaziju i bogoslovni fakultet završio je u Splitu. Za svećenika je zaređen na Hvaru 24. kolovoza 1940.g, a četiri dana poslije imao je mladu misu u kućnoj kapeli samostana časnih sestara Kćeri Božje Ljubavi u Splitu na Marjanu. Prva svećenička služba bila mu je u Milni na Braču, gdje je do srvršetka 1940.g. bio župski pomoćnik.² Zatim je 10 godina župnikovao u Pitvama na Hvaru. Slijedećih 20 godina službovao je u Zastrazišćima s posluživanjem Poljica, a određeno vrijeme također providirao je župe Gdinj i Bogomolje. Iz Zastrazišća premješten je u Dol na Hvaru. Zadnjih sedam godina svojega života bio je župnikom u Splitskoj na Braču, gdje ga je snašla nagla smrt 9. prosinca 1979.g. Ukopan je u svećenički grob na groblju u Postirima.

1. Vjeroučitelj

Preuzevši župu Zastrazišće svršetkom 1951.g.³ Lovrić je, poput ostalih župnika, određenom adresatu upravio molbu da mu se za tekuću školsku godinu dopusti držati vjeronauk u školama obiju njemu povjerenih župa, kako se do tada inače prakticiralo. Odgovoreno mu je da se, u skladu s uputom mjerodavnoga republičkog savjeta za prosvjetu i kulturu od 1. II. 1952.g, "*ukida dozvola poučavanja vjeronauka u narodnim i ostalim državnim školama*". Tako je od svojega nastupa do svršetka svoje službe u Zastrazišćima poučavao vjeronauk isključivo u crkvi. Zadnjih godina uviđao je potrebu vjeronaučne dvorane, ali su to ostvarili njegovi nasljednici, adaptiravši u tu svrhu prostoriju na katu crkvene zgrade (od župske kuće).

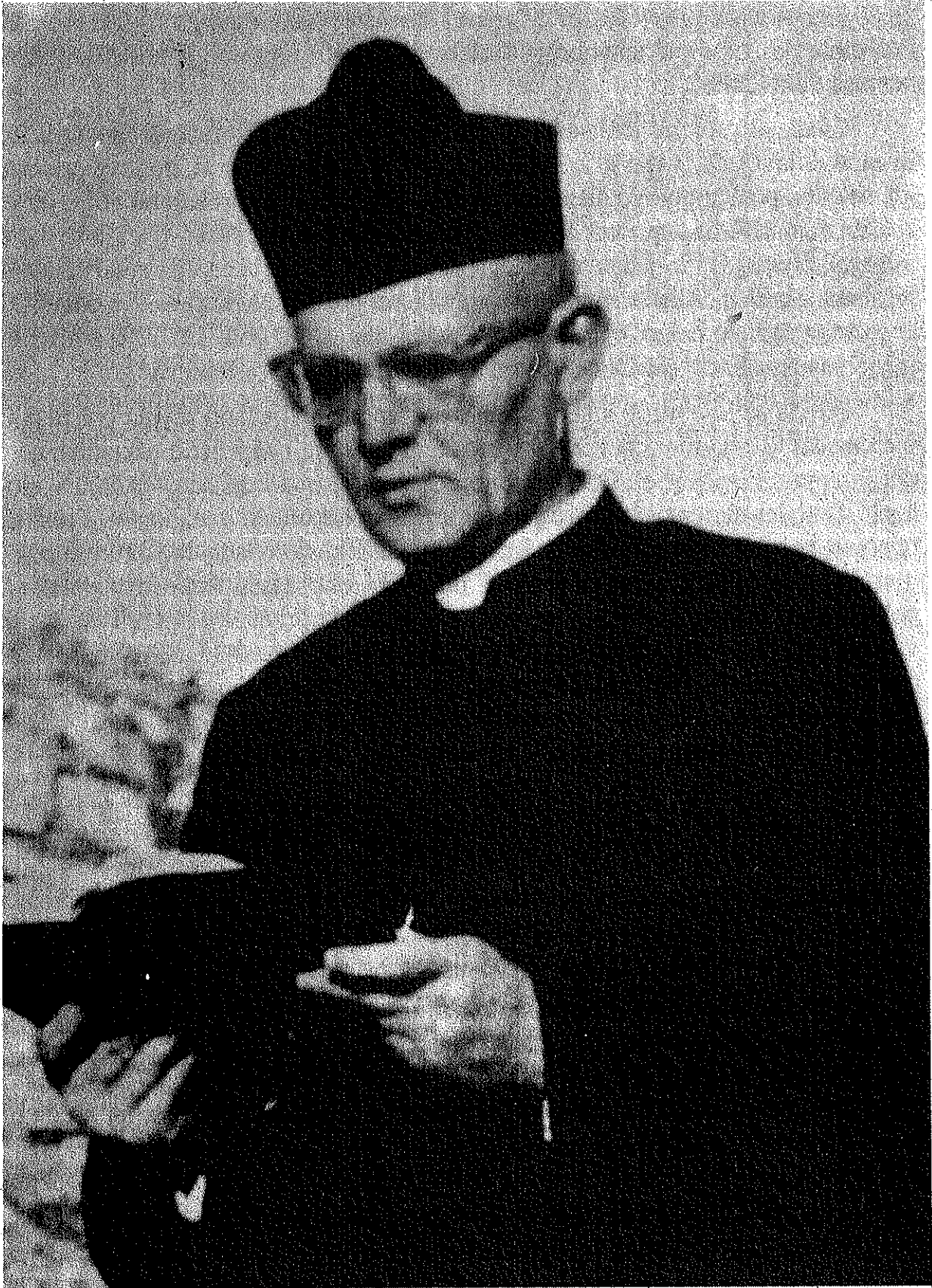
U katekiziranju Lovrić se vodio smjericama Ordinarijata iz 1954.g, kada je bilo određeno slijedeće: držati pouku dva sata tjedno za svaku grupu; imati u posebnoj bilježnici imena djece, broj nazočnih i gradivo obrađeno svakog sata; svakog tromjeseca slati ordinarijatu izvješće o potanko obrađenu gradivu; odmah javiti ordinarijatu dane i sate pouke; dekan će bilježnicu dostavljati na uvid ordinarijatu.

Kopije spomenutih izvješća ordinarijatu počeo je Lovrić ostavljati u župskom arhivu od 1962.g. pa se od zadnjih devet godina njegova župnikovanja može imati detaljan uvid u sve što je u svezi s njegovim poučavanjem vjeronauka u objema župama. Izvješćivao je na kraju svakog tromjeseca (prvi tromjesec bio je do Božića, drugi do Uskrsa, treći do svršetka školske godine). Treće izvješće, na kraju školske godine, bilo je detaljnije, a tada se na uvid dostavljala i bilježnica. Zajednička ispovijed i pričest vjeroučenika obavljala se, kako je bilo propisano, četiri puta godišnje (početak i svršetak školske godine, Božić i Uskrs).

Ispočetka su u Zastrazišćima bile četiri grupe vjeroučenika (svaka grupa po dva razreda), a poslije tri, tako da su treću grupu obuhvaćala starija četiri razreda. Što se tiče priručnika, prvoj i drugoj grupi redovito je predavao po Kolarekovu "*Kršćanskom nauku*". Za starije grupe (ili grupu) služio se s više knjiga: Oberškova "*Biblijska povijest Staroga i Novoga Zavjeta*", Katićeva "*Povijest Katoličke Crkve*" i "*Liturgika*". Vjeroučenici su u svoje bilježnice upisivali sažetak pojedine nastavne jedinice koji bi im Lovrić diktirao. Zadnjih šest godina u obuci je rabio dijaprojektor.

U Poljica je zbog vjeronauka odlazio (isključivo pješice, od Zastrazišća udaljeno prema zapadu 5 km) subotom popodne. Ondje je, kako piše u njegovim izvješćima, bilo sve kao u Zastrazišćima, samo manje i kraće. Svaka vjeronaučna grupa (bile su tri) ima je po jedan školski sat.

S obzirom na broj vjeroučenika navedimo kako je bilo primjerice šk. god. 1965/66. Od sve školske djece u Zastrazišćima (70) upisanih na vjeronauk bilo je

Don Drago Lovrić kao 50-godišnjak

88,89%, a neupisanih, kako piše Lovrić, "iz ideoloških razloga"⁴ 11,11%. U Poljicima pak od sveukupna broja školske djece (16) upisanih je bilo 62,50%, a neupisanih 37,50%.

Glede pohađanja vjeronauka Lovrić izvješćuje da to niži razredi čine prilično ili zadovoljavajuće, a viši loše ili posve slabo.⁵ Općenito uzevši, do prve pričesti ide nekako, poslije gotovo nikako. U poljicima posjet je bio relativno bolji, jer je selo na okupu. Za više razrede iz Zastrazišća navodi kako se kasno vraćaju iz škole u Bogomolju pa je i to jedan od razloga njihova nedolaženja na vjeronauk. Nadalje, nemar i neshvaćanje sa strane roditelja i djece, popodnevno učenje,⁶ a donekle i angažman djece u poljskim radovima. Od upisanih u šk. god. 1970/71. pohađalo je vjeronauk u Zastrazišćima 60%, a u Poljicima 87% vjeroučenika.

Lovrić se nije mirio s tako neodgovornim postavljanjem prema pohađanju vjeronauka. Roditeljima nemarnih vjeroučenika bio je i zaprijetio uskraćivanjem odriješena na ispovijedi. O Uskrsu ne bi pričestio one koji ne pohađaju vjeronauk. Također ni nemarne roditelje nije pripuštao sakramentima, dok se u tom ne poprave, naime u vođenju brige da im djeca pohađaju vjeronauk. Makar bi se pojedini roditelji bunili, od prve pričesti odbio bi onu djecu koja nisu dostatno pohađala vjeronauk, niti onaj redoviti čak niti onaj posebni za prvu pričest, što je većinom održavao nedjeljom popodne. Pričešćivao bi ih naknadno, kad bi se dostatno popravili. Koji put odgađao je prvu pričest ne samo zbog mala broja djece, nego da ih dulje zadrži na vjeronauku i tako bolje pripravi, jer su poslije prve pričesti i krizme mnogi napuštali vjeronauk.

Da bi uzveličao slavlje prve pričesti 1959.g. iskoristio je dolazak biskupa u susjednu župu Gdinj, tako da je sam biskup, prvi put u povijesti Zastrazišća, podijelio prvu pričest 24-orici prvopričesnika. G. 1970. obred prve pričesti u Zastrazišćima obavio je jedan mladomisnik hvarske biskupije, a te godine u Poljicima u istoj svečanosti sudjeluju čak tri svećenika. Toliko je svećenika bio i na zastraziškoj prvoj pričesti 1956.g. s 32-oje djece.

Tijekom njegova župnikovanja krizma se dijelila tri puta. Jednom su u toj prigodi djeca zborna recitirala napamet naučenu katekizamsku lekciju o krizmi, a upite im je postavljao jedan krizmanik. To mu se činilo "pametnije i praktičnije", piše Lovrić, "nego koji put šuplje deklamacije". Razumljivo je, međutim, da ni one nisu uvijek izostajale, a vjeroučenike je znao pripremiti i za pojedine javne nastupe. Zapisao je kako su na Veliki petak 1958.g. djeca u bjelini pred "Božjim grbom" pjevala "Pogledaj Gospode", a prije božićne polnočke 1961.g. apostrofirala su Malog Isusa pjevanjem i monologom.

* Ne samo za vjeroučenike, nego uopće za svu djecu, zadnje tri godine priređivao je na dan zaštitnika zastraziške župe sv. Nikole dijeljenje darova djeci u sklopu prigodne akademije. I tu je prigodu iskorištavao da - preko onoga koji je

predstavljao sv. Nikolu - upozori djecu na lijepo ponašanje te marljivo pohađanje mise i vjeronauka.

2. Propovjednik

Propovjedničku je službu Lovrić obavljao ne samo preko nedjeljne i blagdanske mise, nego i onda kad nije bio strogo obavezan. Na to ga je poticala želja da povjerenim dušama pruži obilniju hranu Božje riječi, znajući da "čovjek ne živi samo o kruhu, nego od svake riječi što izlazi iz Božjih usta" (Pnz 8,3; Mt 4,4; usp. Am 8,11). U tom je smislu, uz navod župskog običajnika da se na noćnoj misi zaštitnika župe sv. Nikole ne propovijeda, dopisao: "*Zašto ne? Ako obiluje tijelo, zašto da duša bude gladna Božje riječi? Barem kratko.*"

Spominjući njegovu - nazovimo je tako - neobvezatnu propovjedničku službu, mislimo na one propovijedi koje je subotom uvečer držao u Poljcima (poslije vjeronauka, o čemu je već bilo riječi). Redovito je to bilo povezano s kojom pobožnosti: križnim putem, ružarijem ili euharistijskim blagoslovom. Iz ljetopisa (kronike) doznajemo kako je to bilo primjerice 1959.g. Uoči Cvjetnice bila je polsatna propovijed o mucu Isusovoj, u svibnju i listopadu propovijedi s marijanskom tematikom, u studenom o pokojnicima i sl. Svake godine, kad su Poljičani u procesiji s križem na Veliki petak ujutro dolazili u zastažišku crkvu, održao bi im polsatnu propovijed o mucu i križu. Jednom precizira da je to bio govor "*zapravo o Pilatovoj krivnji za Isusovu smrt, s moralnom aplikacijom na današnjicu*". U sklopu večernjeg obreda Velikoga petka u Zastrazišćima redovito je imao tematsku propovijed, koja je 1960.g. trajala 45 minuta.

Zapisao je teme pojedinih svojih propovijedi, uobičajenih svake godine. Preko zadnje ure euharistijskog klanjanja za Cvjetnicu i u nedjelju euharistijske pobožnosti bila je propovijed o pres. olatarskom sakramentu, a na Prosne dane (Rogacijuni) o molitvi. Spominje i neke prigodne propovijedi: prije pučkih misija 1961.g. o njihovoj važnosti i o aktualnim grijesima u župi, s posebnim naglasakom na međusobnu zavedenost i neslanje djece na vjeronauk; iste godine na blagdan sv. Nikole prikazao je život i djelo zaslužna hvarskog biskupa, naslovnog nadbiskupa F. Careva, o 60. obljetnici njegove smrti; na dan sv. Josipa Radnika 1962.g. tumačio je encikliku pape Ivana XXIII. "*Mater et magistra*".

Osim propovijedi, onih tematskih i uobičajenih homilija, istaknuto mjesto u njegovoj propovjedničkoj službi zauzimali su kraći nagovori: u prigodi predavanja križa križonoši na Veliki četvrtak; poslije procesije na blagdan Srca Isusova u svezi s *Pomirnom molitvom pape Pija XI*; onima koji bi se iselili u prekomorske zemlje ili odlazili u vojsku, također i pri blagoslovu vapnenice (klčine).

Istraživajući arhiv, našu se i sadržaji njegovih nagovora i pobožnih poticaja (*pia monita*). U prigodi potresa početkom 1962.g. evočirao je potres koji će prethoditi sudnjem danu.⁷ Na blagdan sv. Nikole napominjao je da ne dolaze ujutro na pričest, ako popodne misle na ples, jer je doba došašća (adventa). U ljetno doba upozoravao je glede (ne)čedna odijevanja. U svezi s vjeronaukom opominjao je i korio. Preko svake, poglavito teoforične, procesije preporučivao je sabranost i ozbiljnost. Hvalio je običaj da se župljani na odlasku u inozemstvo dođu oprostiti sa zavičajnom crkvom i pristupe sakramentima. Naglašavao je kako korizma počinje točno u ponoć i neka poslije toga sata ne produljuju svoje zabave. U svezi s karnevalom pozivao je župljane da budu "dostojanstveni u svojim društvenim zabavama, da se ne bi što slučajno ružno čulo o njima, jer kršćanin i u igri mora znati dopuštenu granicu". Poučavao je kako je svrha kvatara da se od Gospodina izmoli dobrih svećenika te je u te dane preporučivao post i nemrs. Za 5. nedjelju u mjesecu običavao je naglasiti da je toga dana molitvena nakana za sretnu smrt pa je zato poticao neka se toga dana pričeste "za odlučan čas našega vječnog života i da molimo za umiruće".

Očuvali su se zapisani tekstovi nekih njegovih nagovora u svezi s pohađanjem mise i sakramenata. Početkom korizme 1952.g. preporučuje obavljanje uskrсне ispovijedi i pričesti: "Što možeš učiniti danas, ne ostavljaj za sutra. Bolje je obaviti i prije Uskrsa, nego nikad. Mnogima se dogodi da odluče obaviti uskrсну dužnost na sami dan Uskrsa, ali ako ga slučajno baš taj dan nešto spriječi, onda misli: poslije ću, još ima vremena. Međutim vrijeme prođe i on ne obavi svoju dužnost. Zato velim: obavite odmah, što prije! Kuj željezo dok je vruće!"

U svezi s dolaženjem na misu - kad je ona 1953.g. jednom bila ranije nego obično - zapisao je: "Nemojte biti komodni, jer je došlo, na žalost, vrijeme kada vi morate 'trčati' oko prigode da čujete sv. misu, bila ona u doba zgodno ili nezgodno za vas, jer je nestašica svećenstva. Mogli ste doći, jer da se dijele u crkvi 'deki' (aprovizacija), već biste u 5 sati ujutro čekali red, a na misu tobože ne možete stignuti ranije nego u običajni sat."

Također je u nagovorima poticao ("najavi u više navrata", napominje svojim nasljednicima) da se za misijsku nedjelju pripravi obilnija milostinja. Glede količine milostinje za sjemenište prve nedjelje u mjesecu naglasio je u jednoj prigodi 1952.g.: "Shvaćam vaše teške materijalne prilike, ali se gdjekad znade tu i tamo potrošiti suviše za razne zabave, a onda barem da ne zanemarite i tu dužnost."

Nagovorima se koristio i izvan crkvenih obreda. Tako je u zapisniku sjednice crkvinarstva 1953.g. zabilježio kako je držao pobudan govor o revnosti svakoga pojedinog crkvinara i cijeloga crkvinarstva uopće: "Za doba crkvinara nije dosta 'godpodarska' kvaliteta, tj. da dobro rade za materijalnu korist crkve, nego -

što je važnije - da crkovinar bude, što i sam riječ označuje, čovjek crkve i molitve. Neka oni prednjače u službi Božjoj, u pohađanju crkvenih funkcija i sakramenata."

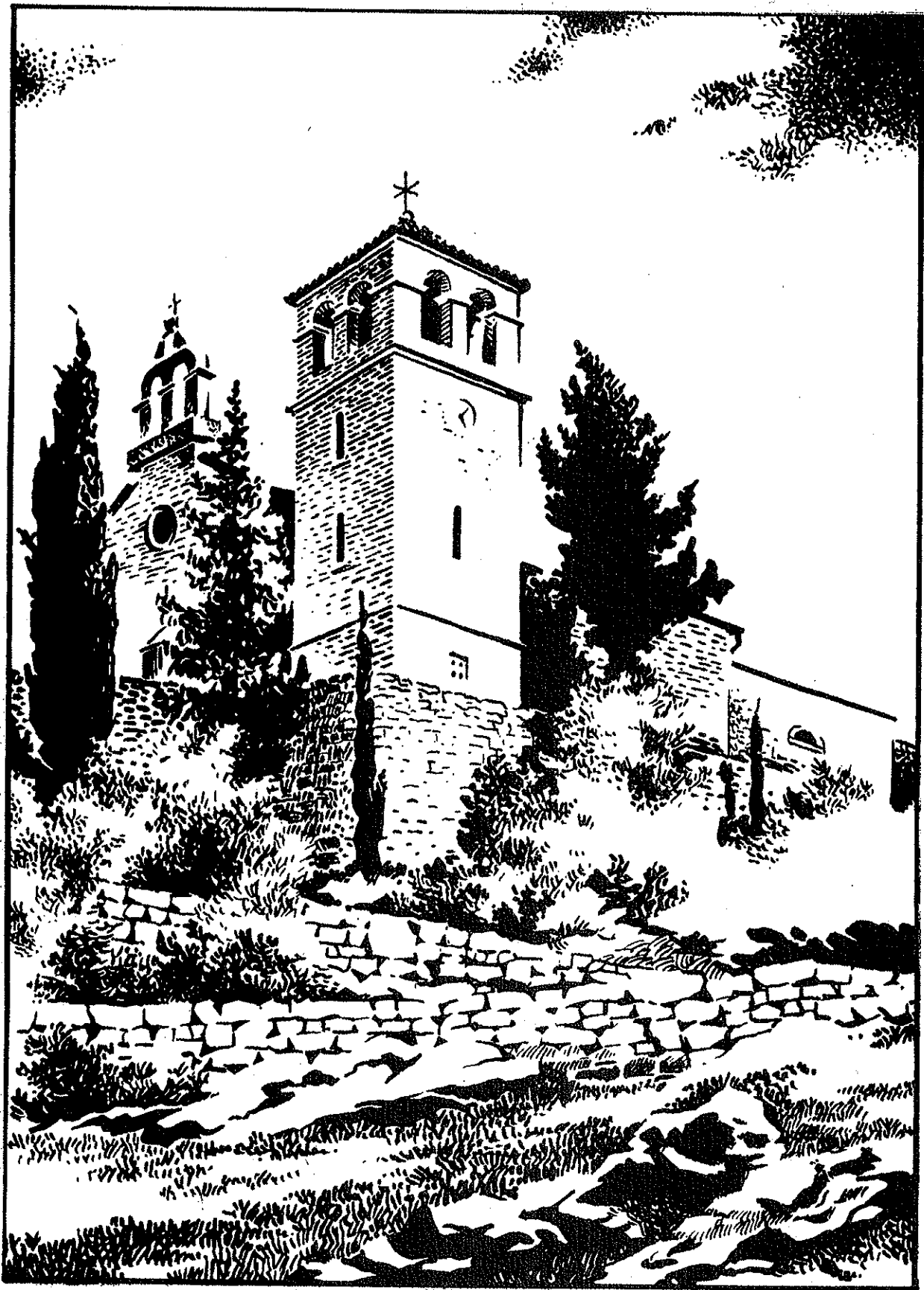
Što se tiče tekstova njegovih propovijedi, našla se samo jedna napisana *ad verbum*. To je nadgrobni govor veliku štovatelju presv. Srca Isusova, 84-godišnjaku Jurju Jerkoviću p. Nikole, koji je umro 12. VI. 1969.g. Iz tog govora izdvajamo slijedeći dio: *"Gospodinu se svidjelo pozvati k sebi slugu svoga Jurja upravo pred blagdan svoga božanskog Srca. Ako je tko od muškaraca na blagdan Srca Isusova pristupao na svete sakramente, to je bio naš šjor Jure. Ako je tko redovito pribivao sv. misi i procesiji, uvijek a poglavito na sutrašnji blagdan, to je bio on. Ako je tko imao uz svoje uzglavlje sliku Srca Isusova, to je imao on. Ako se na komu ispunilo obećanje Srca Isusova, dano sv. Mariji Margareti Alacoque, da neće umrijeti bez sv. sakramenata, to se ovih dana ispunilo na njemu. Ako je tko imao svećenika u času izdahnuća, to je imao on. Zato slobodno možemo reći da je naš pokojnik bio i ostao do kraja učenik u božanskoj školi Srca Isusova. Ako se o komu može reći da je Srce Isusovo spasenje onima koji u Njemu umiru, to se može i mora reći o njemu. Jer je pokojnik umro u zagrljaju najsladega srca, u zagrljaju i ljubavi Srca Isusova. Pravo se reče: qualis vita, finis ita - kakav život takva smrt!"*

3. Liturg

Kao što je propovjedničku službu prakticirao češće nego je to bio strogo dužan, Lovrić je tako postupao i kad se radilo o svetkovanju blagdana sa sudjelovanjem puka (*cum concursu populi*). Nije, naime, slavio samo one manje blagdane, koji su se i drugdje u to doba obdržavali, nego i brojne tzv. "susvetice". Premda vjernici nisu bili pod grijeh obvezani pribivati misi u te dane, on je nastojao da se svetkuju pjevanom misom i što većim sudjelovanjem.

Zastupao je mišljenje da takve susvetice treba držati pa i s malim brojem sudionika.⁸ Smatrao je da će posjetitelji crkve u te dane svojim postupkom odgojno djelovati na ostale župljane: *"Morat će u sebi reći: kad su oni mogli, zašto ne bismo i mi drugi put došli!? A ide se za time da se ljudi popravljaju i barem uvide svoje pogreške."* Inzistirao je na značenju pojedinih susvetica pa je tako na Gospino pohođenje 1959.g. i propovijedao - premda na taj dan to nije bilo propisano - jer, kako piše, *"hoću da objasnim puku značenje i toga blagdana, inače bi gotovo pao u zaborav!"*

Predvečer uoči prvih petaka dao bi znak zvonom "brecanjem" s obrazloženjem: *"Dobro je tako upozoriti raštrkan svijet po polju da sutra ujutro požure na ispovijed i ne zaborave da odmah poslije Zdrave Marije počinje pobožnost*

Župska crkva sv. Nikole u Zastrašićima na Hvaru.

prvoga petka." ⁹ Za prve subote, koje su se obavljale s veoma malim brojem sudionika, napisao je: "Ne smije župnik prestati da ih nagovara, pa makar i sa slabim uspjehom, jer je bolje išta nego ništa!" Takav je stav imao i u pogledu održavanja svibanjske pobožnosti, uglavnom s djecom: "Velika bi šteta bila već i zbog te djece ukinuti tu pobožnost, a i puku je drago da barem župnik moli kad oni ne dođu."

Nedjeljne popodnevne pobožnosti nikada nisu bile brojno posjećene. Nemar je, kako je više puta istaknuo, općenit uzrok slaba pohađanja crkve, a također i popodnevne nogometne utakmice. Uza sve to, spomenutu pobožnost ili večernju nije izostavljao pa niti jednom u prigodi jačeg nevremena, kad ih je došlo svega šestoro. S tim u svezi naglašava: "Ne smije se otpustiti ni onaj mali broj vjernika, koji uz veliku žrtvu dođu u crkvu, bez išta, tobože 'jer nema nikoga', nego valja učiniti barem ono što se može. Neka vjernici budu sigurni: bit će barem nekakva funkcija i ne idem uzalud!"

Revno je obdržavao i Prosne dane (Rogacijuni), premda puk nije pokazivao osobit interes za blagoslov polja, za tu - kako piše - "divnu i baš 'težačku' (=za težake) pobožnost." Zbog slaba i gotovo nikakva sudjelovanja nije ju ukinuo iz triju razloga: "1) bolje išta nego ništa; 2) svijetu je drago da se čini, makar ne dolazi (čuje zvona, u sebi mogu moliti); 3) mogli bi zlobni prigovoriti da župnik ukida jer tobože ne mari, a ovako je dokaz u tvojim rukama da ih ukoriš i potakneš."

Kad smo upoznali Lovrićevu revnost u pogledu održavanja javnih funkcija pa i s malim brojem sudionika, razumljivo je njegovo nastojanje da što bolje uspiju pojedine vjerske manifestacije, konkretno procesije. Tako se, počevši od 1967.g, za pratnju križa u procesijama Vel. četvrtka i Vel. petka oblači deset muškaraca u tunike i nose "ferale", dok ih je prije bilo šest. Za sudjelovanje u tijelovskoj procesiji preporučivao je da muškarci dođu svečano odjeveni (tamno odijelo s kravatom) i većina bi ga poslušala. Teško mu je padalo kad se poslije 1957.g. tijekom slijedećih jedanaest godina na Vel. četvrtak predvečer zabranjivala procesija s križem po Zastrazišćima, a odobravala samo ona ujutro na Vel. petak do Poljica. U svojim žalbama zbog takve odluke naglašavao je kako je to zapravo jedna procesija, ali je razdijeljena u dva dijela: večernji po Zastrazišćima i jutarnji do Poljica. Molio je da se uvažavaju te specifične okolnosti i iziđe u susret svega kršćanskoga puka u župi. To je, naime, zavjetna procesija od starine, a zavjet se mora izvršiti.

Dok je do sada bila riječ o uobičajenima godišnjim funkcijama, sada ćemo se osvrnuti na one održane u prigodi pojedinih važnih događaja i obljetnica. Vrijedno je spomenuti svečane zadušnice za papu Pija XII. 1958.g. i za kardinala A. Stepinca 1960.g, s pjevanjem časoslova, govorom i posebno uređenim "katafalkom". Svečano je proslavljeno otvarenje i svršetak marijanske godine 1958.g, u povodu

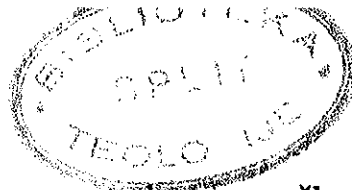
100. obljetnice lurdskih ukazanja, noćnim misama i ostalim po naredbi ordinarijata. Palile su se vatre oko crkve. "Svako je, hodeći u crkvu, donio granu i bacio u oganj u počast sv. Bernardice koja je, tražeći suho granje, našla u špilji našu dragu Gospu." Spomenimo još i svečanost 400. obljetnice od utemeljenja župe, što je obnovljeno na blagdan sv. Nikole 1965.g. Iluminacija crkve, akademija i zbornopjevanje, svečani obredi s 300 sudionika te čitanje papine čestitke upotpunili su to jubilarno slavlje.

Govoreći o Lovriću kao Liturgu, neizostavno treba istaknuti njegov operni glas: poznati snažan bariton. Bio je veoma glazbeno izobražen pa je u društvu često znao zapjevati koju ariju.¹⁰ U pjevanju pojedinih crkvenih pjesama poučavao je i župljane, ne samo u izvanrednim prigodama (krizma, prva pričest, pučke misije), nego inače. Ostavio je zapisano kako je sa sudionicima pobožnosti božićne devetnice vježbao pjevanje božićnih pjesama, a naučio ih je pjevati i koralnu posljedicu na misi za pokojne. I u Poljicima ih je poučavao u pjevanju raznih pjesama i koralne andeoske mise, koja se još i danas izvodi. Od Uskrsa 1965.g. preko bogoslužja riječi pratio je pjevanje u zastražiškoj crkvi, svirajući na prenosnu električnom harmoniju. Nastojao je da dođe čuti i eventualno snimi zastražiško pjevanje glazbenik dr. fra I. Gligotić, kojemu je pisao: "Moji su vjernici jako ponosni na svoje napjeve i uopće na svoje sudjelovanje u bogoslužju, koje se ovdje obavlja sa svim mogućim sjajem već stoljećima."

4. Dušobrižnik

Suvišno je napominjati da dosadašnji prikazi o Lovriću kao vjeroučitelju, propovjedniku i liturgu također spadaju u njegovu dušobrižničku djelatnost. Međutim, sad će on biti predstavljen kao dušobrižnik u užem smislu riječi, naime ukoliko je vodio brigu o povjerenim dušama. Budno je pazio - i o tome ostavio zapise - na sve što se u župi događa, ne gubeći iz vida općenit napredak svojih župljana u svakom pogledu.

Svjestan važnosti pristupanja sakramentima u duhovnoj izgradnji svojih župljana, nastojao im je pružiti prigodu stranog ispovjednika, ne samo tijekom uskrsnog vremena svake godine, nego nekih godina i na pojedine blagdane (Srce Isusovo i Gospa Karmelska, a u Poljicima Gospa od Ružarija i sv. Ivan apostol), ne računajući, dakako, blagdane zaštitnika župa (u Zastrazišćima sv. Nikola, kad je na taj dan dvaput dolazio i biskup, a u Poljicima sv. Ivan Krstitelj). U spomenutu svrhu dolazili su mu posebno za to pozvani svećenici ili bi se zamijenio sa susjednim župnikom Gdinja; tako bi u župama obojice župnika ljudi zapravo imali stranog ispovjednika.

U travnju 1961.g. priredio je u svojim župama petodnevne pučke misije. Uoči misija trodnevnica, na dočeku misionara deklamacije, govori, pjevanje, zastavice, transparent, natpis. Na njihovu ispraćaju cvijeće, suze, pjevanje. Funkcije i propovijedi ujutro i uvečer. Također konferencije za mladiće i djevojke, susret misionara s prolaznicima vjeronauka te obilazak bolesnika. Zadnji dan misija podijeljeno preko 300 pričesti. Posjetitelja u crkvi nezapamćeno desetljećima: preko 400! Inače Zastrazišća su tada brojila 527 stanovnika. Od tih su mogle pristupiti na sakramente, kako piše Lovrić "bez specijalne zapreke SK ili civilno vjenčani s članovima obitelji"¹¹ ukopno 404 osobe. Od toga su na sakramente pristupile 342 osobe, tj. 84% dotično 64 % od cjelokupnog stanovništva. Govoreći o uspjehu misija, uzevši u obzir onodobne društveno-vjerske (ne)prilike, napominje da je prezadovoljan, a svoje zadovoljstvo izrazili su i misionari. Osjetilo se da su "misijski" dani. Mnogi su došli u crkvu i na sakramente poslije toliko godina, a povodom misija neki su se, poslije života u građanskoj ženidbi, napokon i crkveno vjenčali.¹²

Što se tiče Poljica raspored misija bio je sličan onom u Zastrazišćima. Na glavnoj misijskoj propovijedi brojno sudjelovanje, "ali neki stoje iza glavnih vrata odakle slušaju kao Nikodemi". Uspjeh je, po sudu župnika, bio dovoljan. Mogao je biti i bolji sa strane muškaraca, dok su ženske pristupile gotovo sve. Stalno nastanjenih u Poljicima tada je bio 220. Od tih je 160 moglo - bez zapreka, već spomenutih - primiti sakramente. Pristupila je 101 osoba; dakle, 63% ili 46% od sveukupnog broja živućih u mjestu.

Vrednujući ulogu vjerskih društava u životu župe, obnovio je *Djevojačko društvo Srca Isusova*, utemeljeno predratnih godina. U Poljicima je obnovio, a u Zastrazišćima 1954.g. utemeljio *Bratovštinu sv. Ružarija*, koje su članovi prve nedjelje u mjesecu imali zajedničku pričest i procesiju, kad je i *Djev. društvo Srca Isusova* imao redoviti sastanak. Dok su spomenute vjerske udruge - na čelu s Lovrićem, njihovim duhovnim vođom - nastojale oko produbljanja vjerskog života, članstvo u *Društvu širenja vjere* sastojalo se u doprinosu godišnje članarine u svrhu pomaganja misija.

Postupajući po onoj "*Verietas delectat*", nije propustio prigodu pozvati koju diletansku družinu da svojim repertoarom nastupi pred njegovim župljanima. Tako su mladi iz Svirača, pod vodstvom časnih sestara, dvaput imali priredbu u crkvama njegovih župa: jednom o sv. Janji, drugom zgodom "*Jairovu kći*". U više navrata (za prvu pričest i za sv. Nikolu) nastupale su časne sestre iz Jelse pjevanjem te sviranjem na harmoniju i violini.

Dajući zaslužno mjesto duhovnom, nije gubio iz vida ni materijalno dobro svojih župaljana. To je primjerice bilo u svezi s uređenjem groblja (kojim od 1965.g. upravlja Mjesna zajednica), elektrifikacijom mjesta 1963.g. i uređenjem seoskih putova do crkve, u čemu ih je osobito poticao i pozivao znakom zvona. Iz

svoga dosadašnjeg, ali i onoga što će slijediti, jasno je koliko se bio suživio sa svojim župljanima u njihovim vremenitim i vječnim potrebama.¹³

5. Upravitelj crkvenih dobara

Do sada smo promatrali Lovrića u njegovj strogo svećeničkoj djelatnosti duhovne naravi: u izgrađivanju žive Crkve, određene zajednice vjernika. Sad će biti prikazan kao onaj koji je vodio brigu o crkvnim zgradama i uopće o vremenitim dobrima koja su mu bila povjerena na upravljanje.

Po sebi se razumije da to obuhvaća svagdanji nadzor nad župskim objektima sa svrhom da se spriječe veća oštećenja a time i veći izdaci, držeći se one: "Bolje spriječiti nego liječiti!" Svoju ljubav za povjerene zgrade iskazivao je i na djelu. Ne samo da je bio pokretač svih akcija obnoviteljske naravi, nego je i aktivno u njima sudjelovao, sve do odlaska u nabavu potrebita materijala.

Obnova zastražiške crkve počela je 1956.g. i trajala dvije godine. Ponutrica crkve ponovo je ožbukana i obojena, a također i sva drvenarija u crkvi. Figurani su vanjski zidovi, gdje je bilo potrebno. Krov nad prezbiterijem i sakristijom pokriven je novim crijepom, a nad lađom popravljen. Pučanstvo je, pod vodstvom majstora, dragovoljno sudjelovalo u radovima i u dopremi materijala.

Lovrić je idejni začetnik gradnje zastražiškog zvonika, oko čega je nastojao još od 1954.g. Poslije tri godine mjerodavna komisija iz Splita odbila je nacrt novog zvonika inž. arh. Ante Barača. Župnik je uložio žalbu *Komisiji za reviziju projekata* u Zagrebu. Naglasio je kako je zvonik potrebit da se na njega stave jača zvona koja ne može podnijeti stara, malena i trošna zvonara. U navedenoj žalbi, uz ostalo, piše i slijedeće: "Zvonara je po sebi uvijek jedno rješenje za nuždu, a zvonik u pravom značenju odgovara crkvi. Zar se u doba automobila treba okretati na kočije? Pretpostavivši da uistinu zvonik nešto umanjuje arhitektonsku vrijenost crkve, taj se nedostatak ne može usporediti prema dobru što ga ona dobiva novim pravim zvonikom." Premda je početkom 1963.g. konačno odobren nacrt zvonika, sagrađen je tek 1980.g, nastojanjem župnika don Mate Bižace. Bilo je planirano da kamen temeljac postavi upravo Lovrić, ali ga je smrt u tom pretekla.¹⁴

Pošto je na zastražiškoj župskoj kući zub vremena učinio svoje, pristupio je i njezinoj obnovi, koliko su financijske mogućnosti dopuštale: obnovljeni su ili popravljani stropovi te obojani unutrašnji zidovi i drvenarija. Također su, za ondašnje prilike, napravljene odgovarajuće sanitarne prostorije.

Njegova je zasluga da je poljička župska kuća ostala u vlasništvu Crkve. Odlučujuća je tu bila njegova pritužba na odluku o nacionaizaciji dotične zgrade 1960.g, s obrazloženjem da u njoj ne rezidira župnik. Lovrić je u pritužbi naglasio

da samo zbog nedostatka svećenika ta zgrada časovito ne služi svojoj svrsi. Ona je desetljećima isključivo korištena kao župski stan i tu svoju namjenu nije nikad izgubila, bez obzira što se dijelom iznajmljuje, dok župa ne dobije stalnog župnika.

Da bi ovaj prikaz o Lovriću, kao upravitelju crkvenih dobara, bio potpun, navedimo da je uključivalo i njegovu brigu oko obrađivanja crkvenih zemljišta. Od njih su neka, dopuštenjem crkvene vlasti, prodana, kako bi se time osigurala sredstva za materijalne radove održavanja i obnove crkvenih objekata, o čemu je u ovom poglavlju bilo riječi.

6. Voditelj župskog ureda

Pošto smo upoznali Lovrića kao savjesna pastoralnog radnika, koji je svoje dužnosti predano izvršavao, po sebi se razumije da je takav čovjek uredno vodio i župsku administraciju, motiviran onom: "*Bonum ex integra causa, malum ex quocumque defectu.*" Bio je neumoran pisar i prepisivač. Ugodno se čita sve što je ispisao urednim i čitljivim rukopisom.

Uz uobičajne knjige protokola (urudžbeni zapisnici) obiju župa, tu su još dva protokola: dekana sućuranskog dekanata i povjerenika zaštite spomenika kulture, jer je obavljao obje službe (o čemu će biti riječi u dotičnim poglavljima) te protokol ženidaba, dakako sve s odgovarajućim spisima. Slijede dva sveska zapisnika sjednica crkovenarstva i tri knjige župskog ljetopisa (dvije zastražiške i jedna poljička). U osam svezaka prepisivao je dekanalne kolorednice. Sastavio je iscrpne inventare: dva župe Zastražišća (ž. crkve, ž. kuće, ž. ureda i arhiva, dviju crkvice u mjestu, bratimske kuće i crkvenih zemljišta) i jedan župe Poljica.

Nahodimo i knjigu njegovih napomena (u crkvi prije otpusta na župskoj misi) te imenik od njega utemeljene *Bratovštine sv. Ružarija*. U popisu knjiga i časopisa župske knjižnice do 1964.g. upisao je 430 djela. Na početku ljetopisa napisao je povijesne prikaze obiju župa. U posebnoj bilježnici očuvala nam se njegova "*Povijest župe Poljica*". Još treba spomenuti njegove sastave, koji sadrže kratku povijest zastražiške ž. crkve i dviju mjesnih crkvice. Lokalnu vrijednost ima i njegov popis križonoša od 1911.g. do naših dana.

Za potrebe zastražiške crkve prepisao je životopis sv. Nikole (u 10 lekcija) i sv. Spiridiona (u 9 lekcija) te tekstove jutarnje sv. Nikole u dva primjerka. Od 1958.g. u poljičkoj crkvi u uporabi je Lovrićev rukopisni svezak iz kojega se svake nedjelje najavljuju obljetnice pokojnika tijekom slijedećega tjedna (tzv. "*Ishodnji dnevi*"), a 1960.g. prepisao je svezak naslovljen: "*Korizmene pjesme običajne u crkvi poljičkoj*".

Premda je u ljetopisu gotovo svake godine naveo aktualan broj stanovnika obiju župa, vrijedan je spomena njegov temeljit popis pučanstva u Zastrazišćima na dan 23. rujna 1957.g. Poimence je sve tadašnje stanovnike - razdjeljene u sedam glavnih "komšiluka" - popisao u knjizi anagrafa: navedenog je dana u mjestu boravilo 606 osoba u 128 kuća.¹⁵ Sve su osobe bile krštene, osim 12-oro nekrštene djece, a 16 bračnih parova živjelo je samo u građanskoj ženidbi. Svoje izlaganje o toj pedantnoj statistici Lovrić zaključuje klauzulom: "*Ukliko je netko od te nekrštene djece možda tajno kršten ili od civilno vjenčanih ako je netko tajno i crkveno vjenčan, to - razumije se - ne može ući u ovu statistiku, jer nije javno poznata.*"¹⁶

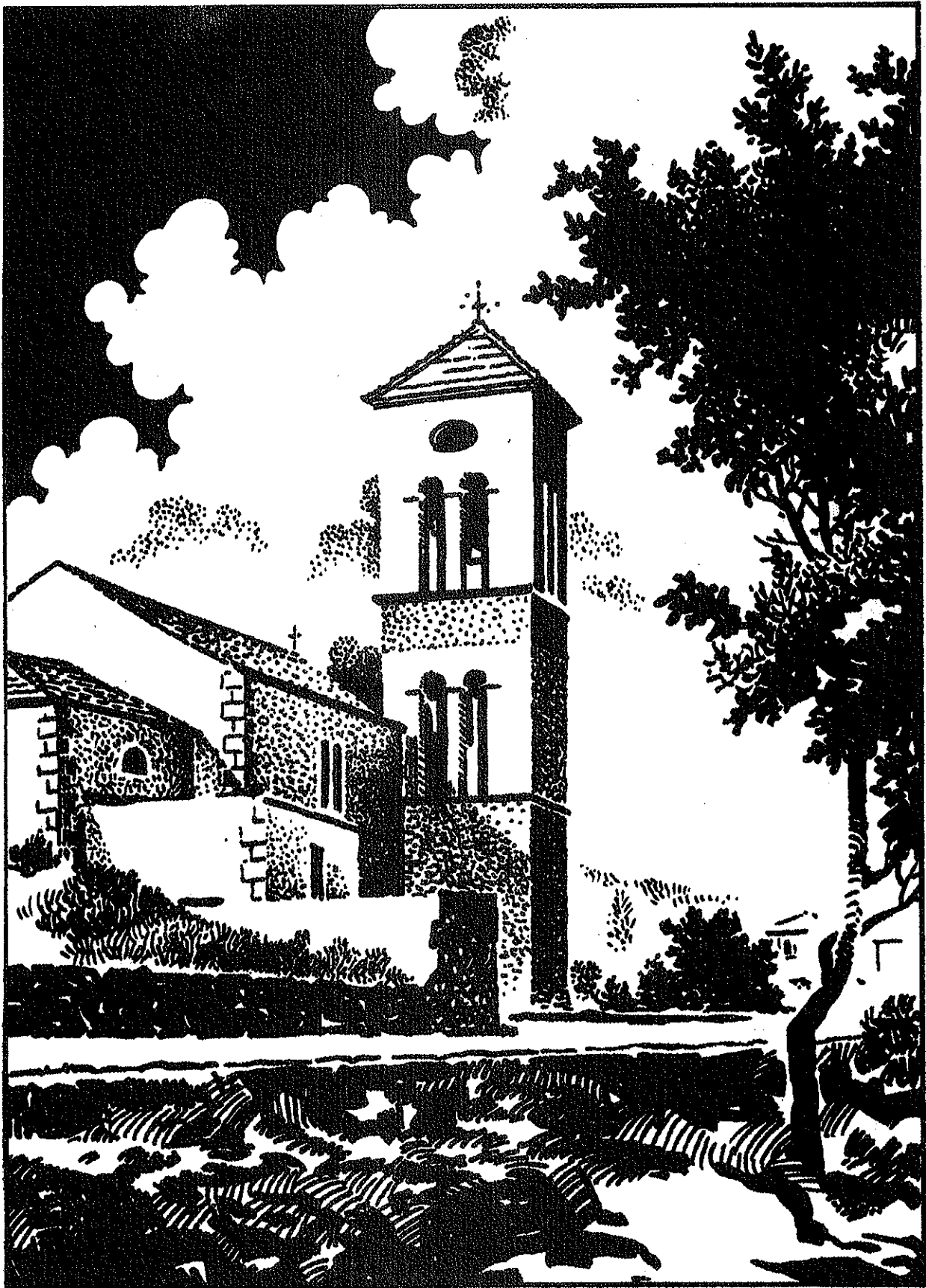
Po istim načelima, ali bez poimeničnog popisa, slijedeće je godine izvršio i popis stanovništva u Poljicima: bilo ih je 264 u 55 kuća. Nekrštene je djece bilo 17, a 8 bračnih parova bilo je samo civilno vjenčano. Spomenutu klauzulu o možebitno tajno krštenima i vjenčanima naglasio je i u ovom popisu.

Navedeni popisi stanovništva samo su jedan od dokaza kako je Lovrić temeljito pristupao uredskom poslu (a vidjeli smo da se tako postavljao i prema svojim višestrukim dušobrižničkim aktivnostima). Upravo je ta njegova preglednost, čitljivost i uopće urednost u administraciji omogućila pisanje ove sinteze. Nebrojene njegove arhivalije zapravo su popis vrela dokumenata koji su poslužili za sastavljanje ovoga prikaza o Lovrićevu životu i radu.

7. Ekskurent Poljica

Obrađujući u prethodnim poglavljima Lovrićevu višestruku dušobrižničku djelatnost, redovito je bilo govora o svemu što je paralelno činio i u Poljicima. Ovdje radije treba naglasiti kako je tu župu posluživao isključivo pješačenjem (*per pedes apostolorum*), a ponekad je u jednom danu znao onamo otići i dva puta. Noću je u Poljica pješačio samo na Božić, poslije obavljene polnočke u Zastrazišćima, ali tada bi ga pratio koji zastraziški crkvinar. Uza sve to što bi mu bilo zgodnije tijekom nedjeljnih i blagdanskih popodneva celebrirati u Poljicima, on je to redovito činio izjutra. Tako je, naime, Poljičanima bilo po volji, a time se nije gubila nijedna popodnevna pobožnost ili večernja u Zastrazišćima.

Od nastupa službe u Poljica osam je godina odlazio starim putom, zatim tijekom deset godina novosagrađenom makadamskom cestom, a na Dušni dan 1969.g. prvi je put pješačio tom asfaltiranom cestom. O tomu je zabilježio svoje dojmove: "*Koja razlika! Svaki sam kamen te ceste poznavao, a sad najednom sve ravno kao staklo! Kao da ne vjerujem sam sebi da već hodam tako lijepo onuda gdje sam prije desetak godina preskakao kamenje i blato po starom putu!*" Kad su

Župska crkva sv. Ivana Krstitelja u Poljicima na Hvaru.

pojedini dijacezanski svećenici počeli nabavljati vlastite automobile, Lovrić je uviđao prednost posjedovanja dotičnih vozila, konstatiravši kako je prikraćen time što ne zna šofirati.

Govoreći o Lovriću kao ekskurentu Poljica, nezaobilazno je spomenuti još jedno njegovo rukopisno vrelo, uz one već spomenute u 6. poglavlju. To je bilježnica džepna formata, u kojoj je Lovrić ispisao 38 stranica i naslovio je: *"Dobrovoljan rad remete i crkvinara Tome Lučića pok. Ante iz Poljica, Zastrazišća 1961."* Iznijevši već na početku toga sveska kako Poljica poslije 1942.g. nemaju posebnog dušobrižnika, Lovrić nastavlja: *"Dušobrižnik Zastrazišća ne može iz daleka lako upravljati dosta udaljenom župom, ako u njoj nema barem jednu ozbiljnu i zauzetu osobu koja će mu u svemu biti desna ruka. Takva se osoba po milosti Božje Providnosti našla baš kao naručena u Poljicima."*

Naglašava kako je upravo u toj župi, s ne baš sjajnim vjerskim životom (practiciranjem vjere), to imalo posebnu važnost. Pošto je opisao vjersko stanje župe, prešao je na materijalne prilike mjesta, a s tim u svezi i njihove crkve. *"I kad je čaša nevolje bila prepuna"*, čitamo dalje u Lovrićevu tekstu, *"eto najednom spasenje 'kući ovoj', župi ovoj, crkvi ovoj! To je naš sadašnji remeta i crkvinar Toma Lučić pok. Ante, duša vjerska obnove, crkvene obnove u župi Poljica. Ja sam ga u Kronici nazvao 'drugi dušobrižnik'. I svatko će vam poslovično reći: 'Da nije Tomasa, ovdje ne bi bilo ništa!' A ja ću dodati: 'Sad je sve kao i u drugim normalnim župama!'"*

Premda je Lučićeva pomoć poljičkoj crkvi počela prije Lovrićeva dolaska u tu župu, njegov intezivniji rad za crkvu datira od travnja 1952.g, a trajao je tijekom svega Lovrićeva službovanja i poslije toga. Detaljno i po redu Lovrić je u 71 točki opisao što je Lučić učinio za poljičku crkvu. Osim pojedinih nabava i materijalnih radova u crkvi, u svoju je kuću primao biskupa kad je dolazio u pohod župi, misionare u prigodi pučkih misija 1961.g. i svećenike-goste na dan zaštitnika župe. Lovrić je u njegovoj kući redovito bio na obrocima i na spavanju (dolazio je u Poljica subotom, a odlazio poslije nedjeljne mise). Dotičnu bilježnicu Lovrić zaključuje ovako: *"Jednom riječju, Toma Lučić tako se uživio u svoju ulogu zaštitnika crkve sv. Ivana, kao da se s njom vjenčao do groba!"* ¹⁷

8. Provizor Gdinja i Bogomolja

Početakom 1954.g. Lovrić je određen da do daljnega provida susjednu župu Gdinj (9 km udaljena prema istoku), a s time da ondje binira jednom mjesečno. U ožujku 1956. g. povjerena mu je i župa Bogomolje (udaljena od Gdinja prema istoku 5 km), u kojoj je trinirao one nedjelje u mjesecu kad je u Gdinju binirao.¹⁸

Njegova briga za obje župe trajala je do kolovoza 1958. g, kad je za njih imenovan novi župnik u Gdinju. "Tako se", piše Lovrić, "zastražiškom dušobrižniku nakon četiri i pol godine diže teret ekskuriranja u Gdinju, a nakon dvije i pol godine u dalekom Bogomolju."

U Lovrićevim zapisima nađe se podataka i o njegovu posluživanju spomenutih župa. Primjerice na svetkovinu sv. Petra i Pavla 1958.g. u 5 sati imao je misu u Zastrazišćima, u 10,30 sati u Gdinju i u 18 sati u Bogomolju. Ili pak na Gospu Karmelsku iste godine otišao je poslije podne u Bogomolje i ondje u 17,30 sati celebrirao. Godinu prije na taj dan u istu svrhu sišao je - cestom od 4 km - iz Zastrazišća (193 m nad morem) u uvalu Vela Stiniva, redovitom brodskom prugom stigao u uvalu Bristova, odakle se - cestom od 3 km - uspeo u Bogomolje (231 m nad morem).¹⁹

Suvišno je napominjati kako je i te daleke župe Lovrić posluživao isključivo pješice, uvijek odjeven u svećenički talar, po zimskim slabim vremenima i po ljetnoj žegi, opslužujući ondašnji strogi euharistijski post. Stoga je bilo utemeljeno kad mu je njegov biskup, u dekretu kojim mu je na proviziju dana još i župa Bogomolje, napisao: "Udijeljujem Vam poseban blagoslov za izvršavanje Vaše teške službe."²⁰

9. Dekan sućuranskog dekanata

U srpnju 1965.g. imenovan je dekanom sućuranskog dekanata i tu je službu obnašao do listopada 1970.g. Tada su, naime, za područje hvarske biskupije osnovana samo tri dekanata (po jedan za svaki otok). Time su dotadašnji dekanati, pa i sućuranski, dokinuti, jer su novi dekanati bili neovisni o mjestu i osobi. U dekretu, kojim mu je ordinarijat priopćio navedenu odluku, "izriče mu toplu zahvalnost na njegovoj zauzetosti, požrtvovnosti i ljubavi."

Sućuranski dekanat, u kojemu je Lović pet godina bio dekanom, obuhvaćao je pet župa istočnog dijela otoka Hvara: osim Lovrićevih župa Zastrazišća i Poljica još Gdinj, Bogomolje i Sućuraj. Među njegovim dekanatskim spisima - koji se čuvaju u zastražiškom župskom arhivu, kako je spomenuto u 6. poglavlju - vrijedi spomenuti njegova izvješća o godišnjemu dekanatskom pohodu župama u dekanatu. To je pet spomenutih izvješća s detaljnim odgovorima na 61 pitanje dotičnim župnicima o stanju župe, pastorala, objekata, bogoštovlja, katekizacije i slično.

10. Ljetopisac

Kad je u lipnju 1957.g. Ordinarijat naredio da župnici vode ljetopis (kroniku), počeo ga je pisati i Lovrić. Iz njega možemo dobiti detaljan uvid u preostalih 14 godina njegova službovanja u dotičnim župama u izradi ove sinteze.

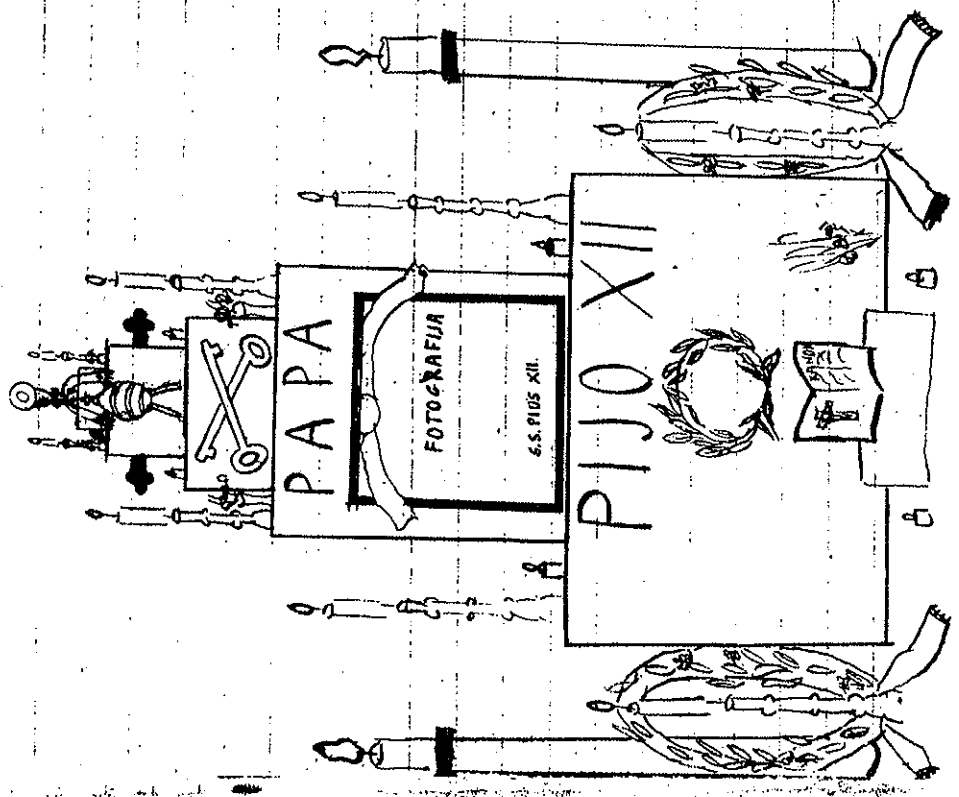
Osim onoga što se tiče vjerskoga života župe, u ljetopisu nam je zapisao i događaje iz života mjesta uopće. Tako primjerice bilježi da je 5. IV. 1959.g. izgrađena cesta do Jelse. To je bio velik datum u životu stanovnika na istočnom dijelu otoka Hvara. Do tada je i Lovrić iz Zastrazišća do Jelse pješao starim putem "četiri debele ure", kako sam kaže. Također nahodimo podatak da je 13. VII. iste godine počeo suobraćati autobus na liniji Jelsa-Bogomolje, tek izgrađenom cestom.²¹ Na "Glavicu sv. Nikole", do zastražiške župske crkve, prvi je put došao automobil 1. XII. 1968.g.

U svezi s elektrifikacijom mjesta početkom 1963. g. bilježi kako su mnogi došli vidjeti prvu osvijetljenu prostoriju u kući Antuna Kuzmančića pok. Nikole. "Koja razlika od prije", piše Lovrić. "A u raju?! Što će biti tek tamo gdje je svjetlost vječna!" Na svetkovinu sv. Josipa iste godine prvi je put, pod električnim svjetlom, pisao u župskom uredu. Konstatira kako je to za njega jako važno, jer je do tada, naprezajući oči, čitao i pisao uz slabu petrolejku ili zadimljenu "šteriku". A koji put nestalo bi i petrojela ili "šterika" dogorjela pa je sve morao ostavljati za sutra, kad osvane!

U govoru, kojega je dio citiran na svršetku 2. poglavlja, Lovrić je - preko dotičnog pokojnika - odao priznanje svima njegovim vršnjacima, koji su u materijalnoj i duhovnoj preobrazbi mjesta imali važnu ulogu. Taj je, naime, naraštaj bio prvi obuhvaćen osnovnom školskom izobrazbom. Uz velike žrtve školovali su svoju darovitiju djecu i doživjeli prve visokoškolski izobražene mještane. "Zastrazišća odavno nisu nepismeno pastirsko selo", govorio je tada Lovrić. "Ona su postala kolijevka ljudi marljivih, radišnih, koji su prodrli do vrhova suvremene civilizacije; intelektualaca, koji su uspjeli sjesti i na najviše katedre prosvjete i sveučilišta, ne samo u domovini nego i u stranom svijetu."²²

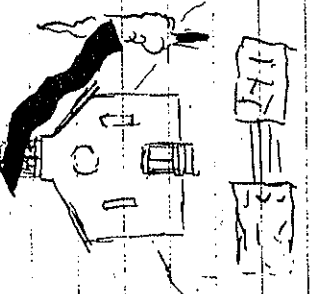
Vrijedno je spomenuti i Lovrićevu objekciju u svezi s pisanjem ljetopisa uopće. Na eventualan prigovor čitatelja njegovog ljetopisa da opisuje i događaje u drugim župama,²³ pače i pojedine događaje u svijetu i općoj Crkvi, naglašava kako bi povijest naših župa bila s manje nepoznanica da se ljetopis vodio i prije. Glede opširnijeg opisivanja događaja postupao je po onoj: "*Melius abundare quam deficere!*" Tako njegov ljetopis, zastupa on, može poslužiti kao povijesno vrelo i drugih župa. Dotičnu objekciju zaključuje poticajem: "*Pišimo svi što više i što bolje i pomognimo jedan drugome da naša biskupija časno izvrši i tu kulturnu dužnost koja je - pisanje ljetopisa župe!*"

krčasto stolu i plimenu. Nical na podnožju
upotpunili su svicani korakci, katapalka Vrhovnj
Kardduccini. ka. U koru sa strane četiri torca.
Vrhovni mtrivci. kni.
Vrhovni stice.

Napomenut mi je da je svega u reku dan.
negodno doct. ikabr. fundije podam. Treba loz:
te gude u molby noci i li. porji pore i li. uvee i sa
micee. Sada je opit jela noing nitlora. Zapoier
sam pedonice u 3 1/2 u noei. Seli je nastitkane
na kmuikade. Pa je bilo od stene sve ovo pa sli:
plici nedijje, supjed ki ho bozi. Spak je sta
trudog dana etornalo noei sam 15 mucek
i 2 6 cin skih peoba. Svega 4-1 goote.
Vrhovni mtrivci dan u goni kmuik na kadele.
Neka je i. vry mat. pily katolikoy Eacta.
Vrhovni mat. velike pinoake Gubav. prema nba
mlom. Lo. Vrhovni Papi. Piji XII.
Slava Papi. Piji XII.
Vrhovni mtrivci u vrhovni u vrhovni mtrivci. Vrhovni mtrivci.
Vrhovni mtrivci u vrhovni u vrhovni mtrivci. Vrhovni mtrivci.
Vrhovni mtrivci u vrhovni u vrhovni mtrivci. Vrhovni mtrivci.

Vrhovni mtrivci - Vrhovni mtrivci (Br. 69/70) da bude mal. dohuanant
velike jalot sa Pijom.

Iz Lovrićeva ljetopisa (kronike): tekst i crtež na temu "zadušnica za papu Pija XII" 1958. godine.

U spomenutoj okružnici, kojom je Ordinarijat naredio vođenje ljetopisa, stoji i to da se u njega unesu povijesni podaci o župi i crkvi. Lovrić je i tom poslu ozbiljno pristupio pa je u tu svrhu pronašao određene podatke u župskom arhivu. Obratio se u Hvar don Tonku Breškoviću, tadašnjem biskupskom kancelaru i arhivaru, koji mu je iz biskupskog arhiva, poglavito iz zapisnika biskupskih pohoda, dostavljao ono što se tiče Zastrazišća.²⁴ Lovrić, dakle, nije ljetopisac samo onih događaja kojima je bio očevidac i suvremenik, nego je njegova zasluga što je prvi sastavio povijesne prikaze o svojim župama i pripadajućim crkvama. Ovdje ćemo ukratko upoznati i ta njegova povijesna istraživanja.

Oko godine 1590. stanovnici sela na istočnom dijelu otoka Hvara: Gdinja, Zastrazišća i Poljica (to se područje zajedničkim imenom zove "Plame"), traže da im se odredi župnik. Ta sela istodobno dobivaju dvije župe oko 1565. sa sjedištima: jedno u Gdinju za Gdinj i Bogomolje, a drugo u Zastrazišćima za Zastrazišće i Poljica. Dalje Lovrić donosi popis zastražiških župnika i o svakomu ponešto. Izdvojimo don Ivana Fabrija (1832-1846), graditelja župske kuće, u kojoj je bio prvi učitelj. Obuka se odvijala u bratimskoj kući, kojoj je dograđen kat 1888.g.

Zastraziška župska crkva sv. Nikole bila je 1579. g. - kad se prvi put spominje - mala kapela. Poslije je u više navrata povećavana, tako da je tijekom 18. st. dobila izgled barokne crkve s trodijelnim zvonikom "na preslicu". Uz prezbiterij dograđena je sakristija 1897.g, za župnika don Tadije Gamulina. Lovrić obrazlaže zašto je ta crkva zaštićena kao spomenik kulture: "*Dirljiva rustika i originalna svježina očuvana je tu kao malo gdje na otoku Hvaru.*"

Također nam donosi podatke i o dvjema zastražiškim crkvicama. Prva je ona sv. Barbare, koju su vjerojatno sagradili prvi stanovnici u 13/14. st.²⁵ Tu porušenu crkvu obnovio je Stjepan Haračić 1621.g. Patroni su je popravili 1734.g, župljani 1896.g, a služba zaštite spomenika kulture 1959.g. Druga je Gospina crkvice, koju je nešto prije 1627.g. sagradio Grgur Fistončić. Popravljen je 1724.g. i ponovo 1877.g, kad je u Beču nabavljena sadašnja oltarna pala, koja je 1967.g. Lovrićevom brigom obnovljena. Crkveni zvonik "na preslicu" nadograđen je 1893.g, a na njemu je zvono, dar Ivana Kuzmičića, lijevano u Ljubljani 1936.g.

Povijest Zastrazišća ujedno je i povijest Poljica sve do 1924.g, kad postaju samostalna župa. Poslije velikih nastojanja još od 1881.g. da se otcijepi od zastražiške župe, biskup im je 1901.g. dao posebnog svećenika, u svojstvu pomoćnika zastražiškog župnika, sa sjedištem u Poljicima. Time nisu bili zadovoljni dok nisu dobili neovisnog dušobrižnika, kako je već rečeno, 1924.g. U razdoblju od 1890. do 1898.g. Poljičani su sagradili groblje i župsku kuću.

Što se tiče poljičke župske crkve sv. Ivana Krstitelja, njezina se povijest može podijeliti u tri etape. U prvoj etapi to je obična crkvice, koja je kao takva

spomenuta već 1579.g. U drugoj je, između 1885. i 1890.g, nešto povećana, dobivši prezbiterij i sakristiju, a prvi samostalni dušobrižnik don Dinko Jerković sagradio je 1926.g. zvonik. Treća etapa crkve jest sadašnja kad je 1940.g. - kako svjedoči natpis na njezinu pročelju - dobila današnji izgled, zaslugom don Jurja Paršića.²⁶

Zahvaljujući Lovrićevim izvodima iz arhivskih bilježaka, poznate su nam godine nabave pojedinih važnijih predmeta inventara u crkvama pod njegovom upravom. Oltarna pala sv. Nikole na glavnom oltaru zastražiške crkve nabavljena je 1892.g, a kip istoga sveca godinu dana prije. Kip sv. Spiridiona iz g. 1859,²⁷ Gospe od Ružarija iz 1901, a Srca Isusova iz 1938.g. Oltarna pala s Gospinim likom iz 17. st. - obnovljena Lovrićevim nastojanjem 1967.g. - kulturni je spomenik, jer je u njezinu podnožju prikazana fragmentarna panorama Jelse. Kip Gospe Karmelske u Gospinoj crkvici je iz 1895.g.²⁸ U poljičkoj crkvi kipovi su nabavljani kako slijedi: Gospa od Ružarija, djelo kipara J. Runggaldiera iz tirolskog Grödena 1911.g; Srce Isusovo 1938.g, sv. Ivan Krstitelj na glavnom oltaru 1939.g, dok je drugi kip istoga sveca u crkvenoj lađi još iz starije crkve.

Poslije ovoga tek sumarna prikaza povijesti obiju Lovrićevih župa i njihovih sakralnih objekata, biva nam jasno kolika je njegova zasluga u prikupljanju i prezentiranju navedenih podataka. Sami njegov ljetopis u tri sveska bio bi zahvalan predmet jedne detaljnije raščlambe i zasebne znanstvene rasprave. To mu je priznao i biskup Celestin Bezmalinović, kad je 1969.g. u ljetopisu zapisao: "*Pregledao sam kroniku i ustanovio da zaslužuje svaku pohvalu za vođenje ove knjige.*"

11. Dijecezanski konzervator

Lovrićev rad na očuvanju kulturnih spomenika u župi datira još od listopada 1957.g, kad je postao povjerenikom zaštite dotičnih spomenika pa je kao takav naveden u znanstvenoj literaturi.²⁹ Za razliku od istih povjerenika u drugim otočkim mjestima, Lovrić je za g. 1961. jedini dostavio izvješće o toj svojoj djelatnosti pa je ono objelodanjeno.³⁰ Iz spomenutog izvješća doznajemo da je u dvjema zastražiškim crkvicama postavio u staklu uokvirene povijesne podatke. Predložio je da bi svi otočki zaštićeni spomenici kao takvi bili označeni, jer bi to "*puno izdiglo nivo spomenika, osobito pred strancima.*"

Na želju dra Nika Dubokovića Nadalinija, utemeljitelja i ravnatelja *Centra za zaštitu kulturne baštine* u Hvaru, u listopadu 1967.g. Ordinarijat je imenovao Lovrića dijecezanskim konzervatorom, tj. čuvarom i nadgednikom crkvenih kulturnih spomenika na otoku Hvaru. U dekretu su navedene njegove dužnosti: evidenti-

DI SUA SANTITÀ

N. 58281

DAL VATICANO...18. Nqvembris 1965

Exc. me ac Rev. me Domine,

Datis litteris a Rev. mo Dragone Lovric, parrocho ad S. Nicolai in oppido Zastrazisce, in tua dioecesi, Augustus Pontifex certior factus est, in commemorata paroecia quartum revolutum saeculum proxime celebratum iri, ex quo ipsa condita est.

Quam ob rem, ut communi laetitiae sertum veluti imponat, Beatissimus Pater vota et omina suscipit, precesque Deo admovet ut caelestis gratiae munera ubertim concedat, christianae vitae proposita confirmet, animosque ad sancta et fortia quaeque accendat.

Cuius paterni auspicii pignus Suaeque benevolentiae testem, Sanctitas Sua Apostolicam Benedictionem parrocho et Christi fidelibus Zastraziscensis paroeciae, simulque omnibus sollemni caerimoniae interfuturis peramanter impertit.

Dum a te humaniter rogo, ut horum votorum interpres fias, me ea qua par est observantia profiteor

Excellentiae Tuae
addictissimum

Exc. mo ac Rev. mo Domino
D. no CELESTINO BEZMALINOVIC
Episcopo tit. Hadrumetino
Auxiliari Episcopo Pharensi

+ *A. Pell' Aguzzi*
Subbt

*Papina čestitka s blagoslovom u prigodi 400. obljetnice utemeljenja župe
Zastražišća 1965. godine.*

rati sve crkvene spomenike koje treba čuvati, također i sve ugrožene spomenike; po mogućnosti priskrbiti stručne procjene za popravak ugroženih objekata. U izvršavanju tih zadataka bit će mu na usluzi spomenuti dr. Duboković.³¹

U svojstvu dijecezanskog konzervatora, neposredno poslije imenovanja na tu dužnost, Lovrić šalje otočkim župnicima okružnicu kojom im javlja da će uskoro po svim župama uslijediti inventarizacija župskih umjetnina, koje se često ne cijene. Napominje da se nikomu ništa ne dariva ili škartira "s pretekstom da se radi o bezvrijednim stvarima". Vrijedni će se predmeti ostaviti u župskom muzeju, a ostalo pohraniti u kojoj župskoj prostoriji, "ali ipak sačuvati - ništa ne baciti".

Tretirana Lovrićeva služba posebno je dolazila do izražaja u tada aktualnu problemu preuređivanja crkava poslije saborske liturgijske obove. S tim u svezi on je 1970.g. uputio okružnicu župnicima i upraviteljima crkava na otoku. U slučaju potrebe ili želje da grade ili pregrađuju dotično obnavljaju sakralne objekte, neka zajedno s njime izrade svoje molbe, koje će on proslijediti dalje. Prije toga moraju se svjetovati s mjerodavnom konzervatorskom službom, "jer će na taj način svoje želje najbolje uskladiti s principima estetike, zaštite spomenika i minimumom potrebite discipline."³² U pogledu prilagođavanja starih oltara za celebriiranje licem prema puku, Lovrić je molio savjete od sveuč. prof. dra Antuna Ivandije, zagrebačkog kanonika, i njegov je odgovor objelodanio.³³

Jasno je da se Lovrićeva služba dijecezanskog konzervatora nije sastojala samo u poslovima uredske naravi, nego je zahtjevala susrete, sastanke i dogovore s mjerodavnim osobama iz službe zaštite spomenika na općinskoj i regionalnoj razini. U tu je svrhu osobno po župama obilazio crkvene objekte, nadgledao radove njihove obnove ili adaptacije i o tomu podnosio odgovarajuća izvješća.

12. Nadglednik župskih arhiva

Iste godine, kad je postao dijecezanski konzervator, naime 1967, imenovan je i nadglednikom župskih arhiva na otoku Hvaru. Neposredan povod tomu imenovanju bio je njegov referat "O pisanju povijesti župe", koji je održao kolegama na dekanatskom sastanku.

Poslije spomenutog imenovanja uputio je otočkim župnicima dopis u kojemu im priopćuje kako je od biskupa određen da pripazi na sve župske arhive i o tomu podnese izvješće Ordinarijatu. U tu ih svrhu moli neka do njegova obilaska župa pripaze na arhiv, knjigu inventara arhiva, knjižnicu, ljetopis i povijest župe. "Više nego slovo zakona", napisao je tada, "potaknut će nas ljubav prema duhovnoj baštini ispisanoj srcem i dušom, koja se krije u našim dragim arhivima." U

drugom obraćanju kolegama javlja da je već obišao dva otprije uređena arhiva: u Hvaru i u Brusju. U svezi s župskim bruškim muzejem napominje: *"Materijala svi imamo i mjesto da nam 'smetaju' po sakristiji i kojekuda, možemo stvoriti dragocjen muzej za domaće i strance."*

U svrhu popisivanja arhivalija, Lovrić je obilazio župske arhive na otoku. Tako su nastale njegove detaljne inventarizacije ili analitički popisi župskih arhiva - u čemu su mu dijelom pomagali dr. Duboković i don Ivo Lozić - od kojih su objelodanjeni za slijedeće župe: Jelsa,³⁴ Vrbanj,³⁵ Sućuraj,³⁶ Svirče,³⁷ Dol,³⁸ i Pitve.³⁹

Deset godina prije imenovanja nadglednikom župskih arhiva, poslao je dru Dubokoviću inventare arhiva svojih dviju župa (Zastražišća i Poljica) i dviju koje je tada provideo (Gdinj i Bogomolje). Dotični su njegovi popisi objelodanjeni u brošuri, u kojoj su inventari i drugih arhiva na otoku.⁴⁰ Također su tiskani glavni povijesni podaci iz njegova govora što ga je održao 9. V. 1971.g. u hvarskoj katedrali, u prigodi 300. obljetnice prijenosa tijela sv. Prošpera iz Rima u Hvar.⁴¹ Spomenimo još i to da je, kao delegat hvarskog biskupa, sudjelovao na prvom sastanku hrvatskih crkvenih arhivara u Rijeci 1971.g, gdje je održao kratak referat koji je tiskan.⁴²

Zaključne misli

U prethodnim poglavljima promatrali smo Lovrićev život i rad isključivo na temelju njegovih tekstova, poučnih za sve pastoralne radnike. Bogato, naime, iskustvo isluženih svećenika uvelike može koristiti današnjem aktivnom kleru. Sad ćemo još baciti poglede na tekstove, koje su - u povodu njegove smrti - drugi o njemu napisali, kako bismo o tome svećeniku dobili zaokruženu sliku.

Njegov ordinarij, biskup Celestin Bezmalinović, u nekrologu uz ostalo piše: *"Sav je je taj pastoralni rad (misli na župe istočnoga dijela Hvara) obavljao dragovaljno i radosno. I sve je to obavljao najviše pješice, jer nije bilo ni auta, ni ceste ni elektrike. (...) Svima je bio pri ruci i sigurno nikada nije odbio svećenika ako ga je za nešto zamolio. Bio je neumoran ispovjednik. Zato će ostati u trajnoj uspomeni i sjećanju u našoj biskupiji."*⁴³

Izdvojiti ćemo i nekoliko rečenica koje su o Lovriću napisali njegovi kolege župnici u bračkom dekanatu: *"On u društvu nas, svoje subraće svećenika, razgovorljiv, nasmijan, spreman na šalu. (...) Nikomu nije dao 'dištruba'."*⁴⁴ Živio je proleterski i takav otišao s ovoga svijeta, sam, osamljen, kako je i živio sve do kalvarijske završnice. Zadnje riječi koje je izrekao svojoj majci govore o njegovoj

prepedantnosti; spominjao je neki neznatan dug subratu svećeniku. (...) Don Drago nam je ostavio svijetli primjer svećenika: poslušna, požrtvovana, predana, puna finoće, koji je nastojao, koliko je mogao, do kraja ispuniti svoje poslanje. Čovjek je u susretu s njim doživljavao susret s onim jedino vrijednim - susret s vječnošću kojoj idemo u susret." 45

Dr. Duboković se o Lovriću, još za njegova života, izražavao ovako: "Osoba koja ima ljubavi za estetiku i znanost, (...) oduvijek kulturni radnik, (...) veoma agilni dijecezanski konzervator, (...) njegova poznata točnost." 46 U Lovrićevu nekrologu spomenuti doktor o njemu piše: "Dobar i plemenit čovjek, (...) skroman i prostodušan čovjek, dobra srca. (...) Imao je urođen smisao za papire, pa je sve archive, kojima je službeno raspolagao, držao u savršenu redu. (...) Zdušno je i inteligentno vodio službu dijecezanskog konzervatora za dekanat Hvar." 47

Lovrićevi župljani u Zastrazišćima pripovijedaju o njemu neskrivenom simpatijom. Na pitanje da li bi o njemu imali iznijeti što negativno, nemaju odgovora. Neizostavno naglašavaju kako je ondje želio doživotno ostati i biti pokopan. Među njima je proboravio trećinu svojega zemaljskog vijeka i polovicu svećeničkog života, pa je shvatljivo što je u ljetopisu zapisao kad se od njih rastajao: "Nije lako ostaviti službu i mjesto na koje si navikao. Premještaj je kao neka vrsta smrti, jer je time protekli period života prošao, kao da je nestao iz života i umro!"

Na svršetku same nam se od sebe nameću one objavljene riječi: "Neka te ne ostavljaju dobrota i vjernost. (...) Tako ćeš steći ugled i uspjeti pred Božjim i ljudskim očima" (Izr 3,3-4). Kao da je ta mudračeva preporuka davala stalan poticaj Lovrićevu dušobrižničkom djelovanju, koje je duboko obilježeno njegovim višestrukim žrtvovanjem i samoprijekorom. Tomu su tek dijelom svjedoci i Zastrazišćani, premda je sve to najbolje poznato jedino Sveznajućemu. U don Dragu imamo pravu primjenu izreke *nomen omen*. Svojim životom i radom opravdao je značenje svojega imena. Doista, "drag je Bogu i ljudima" (Sir 45,1).⁴⁸

B i l j e š k e:

1. Kao dječaku u Supetru bio mu je župnikom Mihovil Pušić do 1926.g, kad je postao hvarski biskup. Njegova župnikovanja i biskupskog imenovanja o smrti msgra Pušića sjeća se Lovrić u žalovanju koje je tiskano u Službenom vjesniku hvarske biskupije (Unaprijed SVHB) 3 (1972) 58.

2. Don Petru Rudanu, kojemu je u Milni bio pomoćnik, na sprovodu je održao govor, koji je tiskan u SVHB 3-4 (1975) 88.

3. Iz Pitava doselio se u Zastrazišće 3. XII. 1951.g, a prije toga ekskurirao je pješice od 1. IX. te godine.

4. Lovrićeve inačice u dotičnim izvješćima: "zbog ideologije, zbog ideoloških motiva, jer su druge ideologije, zbog načelna stava njihovih roditelja". To se zapravo radilo o težacima koji su - u razdoblju totalitarističkog monopola - iz karijerizma ili konformizma, bez ikakve grižnje savjesti, pogazili pradjedovsku vjeru (otpad od vjere najteži je od svih grijeha!), a svojoj djeci nasilno uskratili vjerski odgoj. Zbog objektivnosti treba naglasiti da je agresivni ateizam pomoću marksističke indoktrinacije i protuvjerske propagande na otoku Hvaru bio najbezobzirniji upravo u župama istočnog dijela otoka, dakle, onima u kojima je Lovrić djelovao.

5. Nepohađanja vjeronauka bilo je i tijekom 16. i 17. st. u našim stranama. Usp. J. Franulić, Jedan pogled na naše vjernike u prošlosti, u Služba Božja 3 (1987) 270-281; ISTI, Katekizam Jeronima Bonačića, u Crkva u svijetu 3 (1975) 282-284.

6. Po potrebi davao je vjeroučenicima instrukcije iz pojedinih školskih predmeta.

7. Lovrić je tada zapisao: "Nikada nisam vidio da su ljudi u crkvi stajali pobožnije od tada, a vladala je tišina i strah."

8. Na sv. Blaža 1971.g. zapisao je: "Puku je drago da se izvršila služba Božja, makar danas svi rade."

9. U Poljicima ih je obdržavao poslije podne.

10. U jednomu svojem javljanju piscu ovoga prikaza, Lovrić (aludirajući na svoje pješačenje u posluživanju povjerenih mu župa) piše: "Hej, naši puti kaloviti, kaloviti, pra'oviti - tako u 'Koledi' od Gotovca!"

11. SK znači Savez komunista, dotično članstvo u toj partiji koja je bila ateistička (usp. bilj. 4). Danas je to stvar prošlosti. U svezi s ateizmom, koji je bio instrumenat Savezu komunista, napomenimo da je današnji papa, još kao krakovski nadbiskup, posebno naglašavao razliku među ateizmom što izlazi iz osobnog uvjerenja i ateizmom što je nametnut sredstvima pritiska. Usp. A. NOVAK, Papa Karol Wojtyła - politički pokret i biografija, Zagreb 1984, 72.

12. Svoja zapažanja u svezi s misijama opširno je opisao u ljetopisu. Pokazuje se dobar psiholog u ocrtavanju kreposti i mana svojih župljana. Osobito ističe katolički duh zastraziške mladeži.

13. Bilo mu je žao kad nije uspio ostvariti svoj naum u pogledu otvaranja redovničke kuće časnih sestara milosrdnica u Zastrazišćima, također i zbog požara zajedružne zgrade u Poljicima.

14. Graditelj zvonika bio je župnikov otac Živko Bižaca, građevni poduzetnik iz Postira na Braču. U gradnji su mu bili pri ruci crkvinari, uz pomoć i potpuru svega pučanstva koje je svojim radom i prilozima sudjelovalo u cjelokupnoj obnovi crkve izvana i iznutra. Također je za Bižacina župnikovanja obnovljena i poljička župska crkva, a u obje župe postavljena su zvona na električni pogon. Usp. članak: Sin i otac podigli zvonik, u Glas Koncila 19 (1980) 9.

15. Najstariji očuvani anagrafi u našim stranama nisu otvorena sustava (za dopisivanje novih članova obitelji) kao današnji, nego su zapravo zaokružen popis stanovnika po kućama izvršen određenog dana. Takav način vođenja anagrafa propisuje Rimski obrednik Pavla V. iz 1614.g. u nasl. XII, gl. VI. Usp. I. Babarović, Anagrafi u Nerežišćima, u Brački zbornik 3, Split 1957, 107-112.

16. Tajno kršteni i tajno vjenčani mogli su jedino biti članovi Saveza komunističara, dok im je bilo zabranjeno prakticiranje vjere. Usp. bilj. 4. i 11.

17. Tu je bilježnicu u pastirskom pohodu župi 1962.g. vidio, potpisao i pečatio biskup Celestin Bezmalinović te napisao: "Pohvalno je to od njega, Bog ga blagoslovio. Neka samo tako nastavi."

18. Razumljivo je da je te nedjelje izostajala misa u Poljicima.

19. Kako izlazi iz matičnih knjiga Gdinja i Bogomolja, u tim je župama, osim celebriranja, Lovrić također krštavao, pribivao vjenčanjima, proviđao umiruće i vodio sprovode.

20. Kad je pisac ove studije svojim župljanima u Gdinju svojedobno javio Lovrićevu smrt u 62. godini, svi su bili uvjereni da je on dosta stariji. Mnoge životne brige i teškoće, među kojima i njegova naporna pješačenja, učinila su da je izgledao stariji nego je doista bio.

21. Asfaltirana je 1969.g. o čemu je bilo riječi u svezi s Lovrićevim pješačenjem u Poljica.

22. Očito je tu Lovrić aludirao na pokojnikova sina dra Jurja Jerkovića, svuč. profesora s SAD.

23. Opis svojega sudjelovanja na slavlju zavjetnog blagdana sv. Križa u Vrboskoj 1966.g. zaključio je ovako: "Isus je plakao na križu u Vrboskoj. Oh, te suze Božje! Danas štiti Isus, a mi bismo morali plakati!"

24. Znakovito je spomenuti izjavu zastražiškog župnika hvarskom biskupu u pohodu župe 1691.g, naime da vjernici nedjeljom dolaze u crkvu, ali se radnim danom ne mogu skupiti, ako je sprovod i sl. Tako je on prošlih dana sam s dvjema ženama prenio jednu pokojnicu do crkve i tamo pokopao.

25. Novija istraživanja datiraju njezinu gradnju ranije: u 12. ili u prvu pol. 13. st. Inače se crkvice prvi put u vrelima spominje 1407.g. Usp. J. Kovačić, iz hvarske kulturne baštine, Hvar 1987, 11.

26. Toma Lučić - kako u bilježnici, o kojoj je bilo govora u 7. poglavlju, piše Lovrić - bio je Paršiću glavni pomagač povećavanja crkve, skupljao po selima milostinju, radio, organizirao i sl. Iz navoda Lovrićeva ljetopisa izlazi da je Lučić najviše zaslužan što je nedovršeni poljički zvonik konačno dobio krov 1966.g.

27. Navedene godine darovao ga je poljičkoj crkvi Mate Duboković Nadalini iz Jelse.

28. Zbog pogibelji od pošasti kolere, Zastrazišćani su 1855.g. učinili zavjet da će svetkovati blagdan Gospe Karmelske.

29. D. BERIĆ, N. DUBOKOVIĆ, M. NIKOLANCI, Popis spomenika otoka Hvara, Split 1958, 5; N. DUBOKOVIĆ, Suradnja na održavanju i spasavanju spomenika, u Bilten Historijskog arhiva komune hvarske 1 (1959) 17.

30. DUBOKOVIĆ, Izvještaj o zaštiti spomenika kulture za 1961. godinu, u Bilten Hist. arhiva 3-4 (1961) 47-48.

31. Periodični izvještaj Centra za zaštitu kulturne baštine komune hvarske (unaprijed PI) 7 (1967) 10; 9 (1968) 4.

32. PI 20 (1970) 7.

33. SVHB 3 (1970) 19-20.

34. PI 9 (1968) dodatak od 3 str; 12 (1968) 11-12.

35. PI 12 (1968) 2-8.

36. Isto, 9-11.

37. PI 10 (1968) 10-15.

38. PI 27 (1971) 2-9.

39. Isto, 10-18.

40. Inventar javnih crkvenih i privatnih arhiva otoka Hvara, Split 1957, 20-24.

41. SVHB 2 (1971) 18-19; PI 30 (1971) 23.

42. PI 31 (1971) 15-16; usp. još PI 35 (1972) 5-6.

43. SVHB 6 (1979) 229. - Kratak nekrolog o Lovriću tiskan je i u Glasu Koncila 1 (1980) 15.

44. "Sacerdotum sors - repentina mors!"

45. Bračka Crkva, povremeno glasilo bračkih župa, 1 (1980) 9. - Razne povijesne crtice o župi Splitska objelodanio je Lovrić tijekom 1979.g. u četirima brojevima navedenoga glasila, u prvoj godini njegova izlaženja.

46. Usp. bilj. 31, 37. i 38.

47. PI 116 (1980) 18.

48. Lovrić je po redu osmi svećenik hvarske biskupije kojega obrađuje pisac ovoga prikaza. Preostalih sedam svećenika bit će navedeno kronološkim redom, uz naznaku časopisa u kojima su objavivani radovi o njima: 1) i 2) braća DDr. JERONIM (1709-1762) i DDr. FRANE (1724-1788) BONAČIĆ, u Služba Božja 1 i 2 (1989) 116-130; Marija 12 (1987) 390-392; 3) ANDRIJA PERIĆ (1843-1918), u Služba Božja 3 (1988) 241-264; 4) Dr. ANTE MILIĆEVIĆ (1867-1903), u Crkva u svijetu 2 (1977) 185-187; 5) PETAR RUDAN (1887-1975), u Marija 4 (1985) 147-148; 6 (1987) 228-229; 6) JAKOV LUŠIĆ (1893-1985), u Služba Božja 2 (1986) 182-185; Marija 5 (1986) 188-189; 7) IVAN BABAROVIĆ (1896-1980), u Služba Božja 4 (1989) 327-341; 2 (1990) 169-179; Marija 6 (1986) 214-215.